

INSTYTUT
AKTYWIZACJI
REGIONÓW

Majątek wspólny a majątek osobisty w małżeństwie

Informacja o finansowaniu: zadanie publiczne jest finansowane z budżetu państwa w części będącej w dyspozycji wojewody przez udzielenie dotacji celowej powiatom/miastom na prawach powiatu, na terenie których znajdują się punkty nieodpłatnego poradnictwa prawnego i obywatelskiego.

Niniejszy informator ma na celu przedstawienie podstawowych zagadnień związanych z przywołanym tematem i powstał w ramach realizacji zadania edukacji prawnej realizowanej w 2023 roku przez Instytut Aktywizacji Regionów

W prawie polskim obowiązuje zasada numerus clausus (liczby zamkniętej) małżeńskich ustrojów majątkowych, co oznacza, że małżonkowie mogą pozostawać tylko w jednym ustroju majątkowym, który wskazany jest w przepisach Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym (dalej: k.r.o.). Niedopuszczalne jest zatem pozostawanie w ustroju, który nie występuje w k.r.o. lub też stanowi odmianę ustrojów uregulowanych w tym Kodeksie. Niedopuszczalne jest także pozostawanie częściowo w ustroju ustawowym i częściowo w umownym.

Powstanie wspólności ustawowej między małżonkami

W większości polskich małżeństw nie ma rozdzielności majątkowej. Z chwilą zawarcia małżeństwa, między małżonkami powstaje wspólność majątkowa (nazywana też wspólnością ustawową). Wobec tego powstaje sytuacja, w wyniku której w małżeństwie występuje:

- majątek wspólny małżonków
- majątek osobisty żony
- majątek osobisty męża.

Majątek wspólny małżonków

Majątek wspólny małżonków tworzą zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami, składniki wspólności ustawowej. Określono je opisowo jako te wszystkie przedmioty, które zostały nabyte w czasie trwania wspólności ustawowej zarówno przez oboje małżonków, jak i przez jednego z nich. Majątek wspólny małżonków został określony również egzemplifikacyjnie (przykładowo) w § 2 art. 31 k.r.o.

Do majątku wspólnego należą w szczególności:

- 1) pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków;
- 2) dochody z majątku wspólnego, jak również z majątku osobistego każdego z małżonków;
- 3) środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego

każdego z małżonków;

4) kwoty składek zewidencjonowanych na subkoncie, o którym mowa w art. 40a ustawy

z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2020 r. poz. 266, 321, 568, 695 i 875).

O zaliczeniu danego przedmiotu majątkowego do majątku wspólnego decyduje moment faktycznego (definitywnego) jego nabycia. Z punktu widzenia przynależności prawa do majątku wspólnego bez znaczenia jest, czy jego nabycia dokonali małżonkowie wspólnie, czy też tylko jeden z nich. Nie jest istotna także podstawa (sposób) nabycia danego przedmiotu. Obowiązuje domniemanie, że przedmioty majątkowe nabyte w trakcie wspólności małżeńskiej przez jednego z małżonków zostały nabyte z majątku wspólnego na rzecz wspólności majątkowej. Dopuszczalne jest powództwo o ustalenie przynależności danego przedmiotu majątkowego do majątku wspólnego lub osobistego na podstawie art. 189 k.p.c. Zgodnie z orzecznictwem (wyr. SA w Gdańsku z 19.1.2016 r., III AUa 931/15, Legalis) więź łącząca małżonków jest silniejsza w porównaniu z – uregulowaną w prawie rzeczowym – więzią łączącą "ułamkowych" współwłaścicieli rzeczy wspólnej. Uzasadnia to jej niepodzielny charakter. Każdy z małżonków jest mianowicie "niepodzielnie" współuprawniony do całego majątku, a nie tylko do jego ułamkowej części. Powszechnie używany termin "współwłasność" małżeńska jest z reguły nieadekwatny do unormowań kształtujących wspólność łączną. Bardziej odpowiednia w wypadku takiej wspólnoty jest "wspólność łączna", gdyż mamy tu do czynienia nie ze współwłasnością jednej rzeczy, lecz ze wspólnością masy majątkowej.

Wyjątki od zasady ustawowej wspólności majątkowych stosunków małżeńskich.

Prawo rodzinne określa wyjątki od zasady ustawowej wspólności majątkowych stosunków

małżeńskich:

1. umowna modyfikacja majątkowych stosunków małżeńskich, czyli umowy majątkowe małżeńskie oraz przedmałżeńskie;
2. sądowe zniesienie wspólności majątkowych stosunków małżeńskich;
3. ustanie wspólności majątkowych stosunków małżeńskich; ex lege;

Majątek osobisty małżonków:

Zgodnie z art. 33 k.r.o.: Do majątku osobistego każdego z małżonków należą:

1. przedmioty majątkowe nabyte przed powstaniem wspólności ustawowej;
2. przedmioty majątkowe nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił;
3. prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom;
4. przedmioty majątkowe służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków;
5. prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie;
6. przedmioty uzyskane z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; nie dotyczy to jednak renty należnej poszkodowanemu małżonkowi z powodu całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej albo z powodu zwiększenia się jego potrzeb lub zmniejszenia widoków powodzenia na przyszłość;
7. wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej jednego z małżonków;
8. przedmioty majątkowe uzyskane z tytułu nagrody za osobiste osiągnięcia jednego z małżonków;
9. prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy;
10. przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Majątek nabyty przed zawarciem małżeństwa:

To, co małżonkowie mieli przed zawarciem małżeństwa, zasila ich majątek osobisty. Jeśli więc przed zawarciem małżeństwa któryś z małżonków był np. właścicielem samochodu czy nieruchomości, to wejdą one do jego majątku osobistego, a nie do majątku wspólnego małżonków.

Dziedziczenie lub darowizna a majątek osobisty

Spadki i darowizny co do zasady wchodzi do majątku osobistego tego małżonka, który je dostał. Spadkodawca lub darczyńca mogą jednak postanowić inaczej i zdecydować, że wejdą one do majątku wspólnego małżonków albo do majątków osobistych zarówno męża, jak i żony.

Udziały w spółce cywilnej

Jeśli któryś z małżonków jest współnikiem spółki cywilnej, to przysługujący mu udział w tej spółce wchodzi do jego majątku osobistego, a nie do majątku wspólnego małżonków. Dotyczy to również sytuacji, gdy spółka cywilna powstała już w trakcie trwania małżeństwa i gdy udziały w niej zostały pokryte z majątku wspólnego małżonków.

Prawa niezbywalne przysługujące tylko jednej osobie

Majątek osobisty to także prawa niezbywalne, które przysługują tylko jednej osobie. Chodzi tu o szczególne prawa, które nie mogą być zbyte i są związane z konkretną osobą. To np. prawo do żądania alimentów, służebności osobiste (z wyjątkiem służebności mieszkania).

Przedmioty zwykłego urządzenia domowego

Przedmioty zwykłego urządzenia domowego, służące do użytku obojga małżonków, są to rzeczy ruchome, pozostające na wyposażeniu mieszkania czy domu, w szczególności meble pokojowe, obrusy, pościel, firany, zasłony, żaluzje, rolety, dywany, chodniki, sprzęt RTV, itp. Do przedmiotów zwykłego urządzenia domowego nie należą rzeczy ruchome, które nie służą prowadzeniu wspólnego gospodarstwa domowego, w szczególności kolekcje przedmiotów gromadzonych przez jednego z małżonków czy

odziedziczone przez niego po przodkach, np. klasery ze znaczkami, obrazy, a nawet meble wartości muzealnej, ale także malarstwo współczesne, rzeźby, jeżeli należą do kolekcji jednego z małżonków, monety kolekcjonowane przez jednego z małżonków, numizmaty wcześniej odziedziczone czy zakupione przez jednego z małżonków, inne przedmioty kolekcjonowane przez jednego z małżonków, np. medale, wyroby sztuki złotniczej czy snycerskiej – drewniane, a nawet jeszcze kamienne. Należy przyjąć, że do przedmiotów urządzenia domowego nie zalicza się biżuteria jednego z małżonków – zazwyczaj pani domu, stanowiąca jej majątek osobisty, ani ubrania domowników, chyba że są użytkowane wspólnie, np. kurtki zimowe, płaszcze przeciwdeszczowe czy walonki.

Do majątku osobistego wchodzi też przedmioty uzyskane:

z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia, albo

z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Nie dotyczy to jednak renty należnej poszkodowanemu małżonkowi z powodu całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej albo z powodu zwiększenia się jego potrzeb lub zmniejszenia widoków powodzenia na przyszłość. Taka renta wchodzi do majątku wspólnego. Nie każde odszkodowanie wchodzi do majątku osobistego - chodzi tu tylko o odszkodowania za uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia.

Wierzytelności o wynagrodzenie za pracę

Wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej jednego z małżonków wchodzi do jego majątku osobistego. Chodzi tu o wynagrodzenie do momentu jego wypłaty. Od momentu wypłaty wynagrodzenie trafia do majątku wspólnego małżonków, nie jest to już więc majątek osobisty. Ma to znaczenie np. dla możliwości zajęcia pensji małżonka przez komornika.

Majątek osobisty małżonka tworzony jest też przez przysługujące mu:

1. prawa autorskie i prawa pokrewne,
2. prawa własności przemysłowej

3. inne prawa twórcy.

Czym innym są prawa twórcy (wchodzące do majątku osobistego), a czym innym dochód z tych praw (wchodzący do majątku wspólnego małżonków).

Przedmioty nabyte za inne składniki majątku osobistego

Ważna zasada regulującą majątek osobisty dotyczy sytuacji, gdy w zamian za jeden składnik majątku osobistego nabywany jest inny składnik majątku. Jest to tzw. zasada surogacji. Zgodnie z nią, przedmioty nabyte za inne składniki majątku osobistego również tworzą majątek osobisty tego małżonka.

Współdziałanie w zarządzie majątkiem wspólnym

Zgodnie z k.r.o. każdy z małżonków jest uprawniony do współposiadania rzeczy wchodzących w skład majątku wspólnego oraz do korzystania z nich w takim zakresie, jaki daje się pogodzić ze współposiadaniem i korzystaniem z rzeczy przez drugiego małżonka. W czasie trwania wspólności ustawowej żaden z małżonków nie może żądać podziału majątku wspólnego. Nie może również rozporządzać ani zobowiązywać się do rozporządzania udziałem, który w razie ustania wspólności przypadnie mu w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku. Oboje małżonkowie są obowiązani współdziałać w zarządzie majątkiem wspólnym, w szczególności udzielać sobie wzajemnie informacji o stanie majątku wspólnego, o wykonywaniu zarządu majątkiem wspólnym i o zobowiązaniach obciążających majątek wspólny. Co do zasady każdy z małżonków może samodzielnie zarządzać majątkiem wspólnym. Przedmiotami majątkowymi służącymi małżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej małżonek ten zarządza samodzielnie. Małżonek może sprzeciwić się czynności zarządu majątkiem wspólnym zamierzonej przez drugiego małżonka, z wyjątkiem czynności w bieżących sprawach życia codziennego lub zmierzającej do zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny albo podejmowanej w ramach działalności zarobkowej.

Sprzeciw jest skuteczny wobec osoby trzeciej, jeżeli mogła się z nim zapoznać przed dokonaniem czynności prawnej (np. przed zawarciem umowy kupna samochodu). Z ważnych powodów sąd może na żądanie jednego z małżonków pozbawić drugiego małżonka samodzielnej zarządu majątkiem wspólnym. Z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać, ażeby ustalenie udziałów w majątku wspólnym nastąpiło z uwzględnieniem stopnia, w którym każdy z nich przyczynił się do powstania tego majątku. Przy ocenie, w jakim stopniu każdy z małżonków przyczynił się do powstania majątku wspólnego, uwzględnia się także nakład osobistej pracy przy wychowaniu dzieci i we wspólnym gospodarstwie domowym. Każdy z małżonków powinien zwrócić wydatki i nakłady poczynione z majątku wspólnego na jego majątek osobisty, z wyjątkiem wydatków i nakładów koniecznych na przedmioty majątkowe przynoszące dochód. Każdy z małżonków może także żądać zwrotu wydatków i nakładów, które poczynił ze swojego majątku osobistego na majątek wspólny. Nie można jednak żądać zwrotu wydatków i nakładów zużytych w celu zaspokojenia potrzeb rodziny, chyba że zwiększyły wartość majątku w chwili ustania wspólności. Zwrotu wydatków i nakładów dokonuje się przy podziale majątku wspólnego, jednakże sąd może nakazać wcześniejszy zwrot, jeżeli wymaga tego dobro rodziny.